

SAVIGYNA PRIEŠ VALSTYBES, KURIOSE VEIKIA TERORISTINĖS GRUPĖS

Violeta Vasiliauskienė

Kauno kolegija

Anotacija. Straipsnyje analizuojama grasinimo jėga ir jėgos draudimo principo taikymas teroristinių veiksmų atveju. Straipsnio aktualumą lemia nenykstanti teroristinių išpuolių grėsmė valstybėms ir tinkamo atsako pagal tarptautinę teisę būtinumas, nes, valstybėms ginantis nuo teroristinių veiksmų, neretai tenka veikti kitų valstybių teritorijoje. Autorė išsamiai analizuoja jėgos draudimo principo turinį, taip pat jo išimtis šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje. Toliau straipsnyje analizuojama savigynos kaip jėgos draudimo principo išimties samprata ir jos taikymo kriterijai, aptariamos savigynos prieš nevalstybinius darinius galimybės, išsamiai aptariami pagrindiniai klausimai, susiję su valstybių, kurių teritorijoje veikia teroristinės grupės, atsakomybe šioje srityje, analizuojama galimybė imtis karinių veiksmų taikant savigyną nuo teroristinių veiksmų, nurodomos pagrindinės tarptautinės teisės autorių mintys šiuo klausimu. Straipsnyje daug dėmesio skiriama valstybių praktikai įvertinti jėgos draudimo principo kontekste. Pagrindinis analizės objektas – moksliniai straipsniai ir valstybių praktikos pavyzdžiai, turintys esminę reikšmę tarptautinės teisės normų susiformavimui. Straipsnyje remtasi dokumentų analizės metodu, analizuojant įvairių tarptautinių organizacijų dokumentus, atvejo analize – analizuojant 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykius ir po jų kilusią tarptautinės bendruomenės reakciją, analitiniu metodu – formuluojant apibendrinimus ir išvadas. Istoriniu metodu buvo atskleista valstybių praktikos prieš valstybes, kuriose glaudėsi teroristai, raida.

Reikšminiai žodžiai: teroristinės grupės, savigyna, valstybių atsakomybė.

Įvadas

Nors pastarąjį XX amžiaus dešimtmetį buvo pasiekta teigiamų kovos su terorizmu pokyčių, terorizmas neišnyko ir išlieka aktuali XXI amžiaus problema. Straipsnio aktualumą lemia nenykstanti teroristinių išpuolių grėsmė valstybėms ir tinkamo atsako pagal tarptautinę teisę būtinumas, nes, valstybėms ginantis nuo teroristinių veiksmų, neretai tenka veikti kitų valstybių teritorijoje.

Teroristų kovos priemonės keičiasi, jiems tampa prieinami ir masinio naikinimo ginklai, kuriais jų veiksmų poveikis pasidaro dar didesnis. Europolo kasmet atliekamoje analizėje dėl terorizmo situacijos TE-SAT 2022 pabrėžiama, jog šiuo metu terorizmo grėsmė Europoje išlieka didelė, ir didžiausią grėsmę kelia vieniši veikėjai, susiję su džihadistų ir dešiniųjų smurtiniu ekstremizmu, galimų teroristinių ir smurtinių ekstremistų išpuolių tikimybė ES išlieka didelė (Europol, 2022). Internetinė aplinka čia vaidina pagrindinį vaidmenį, nes ji palengvina (savi)radikalėjimą ir teroristinės propagandos plitimą.

Straipsnyje siekiama atsakyti į klausimą, kokioms sąlygoms esant leidžiami valstybių savigynos veiksmai prieš kitas valstybes, kuriose veikia teroristinės grupės. Šiai analizei pasirinktas konkretus atvejis – 2001 m. rugsėjo 11 d. išpuoliai JAV ir JAV bei sąjungininkų atsakas į juos. Šis įvykis pasirinktas dėl jo reikšmės tarptautinėje bendruomenėje – tai buvo vienas iš kertinių įvykių, po kurių valstybės iš naujo peržvelgė savo nuostatas terorizmo atžvilgiu, atsižvelgdamos į būtinybę užkirsti kelią tokio masto grėsmėms. Tai leido

susiformuoti naujoms valstybių nuostatoms terorizmo atžvilgiu.

Lietuvos teisės mokslininkų darbuose šis klausimas nėra plačiau nagrinėtas. Justinas Žilinskas yra analizavęs tikslinio nužudymo praktikos teisėtumą kovos su terorizmu kontekste (Žilinskas, Declerk, 2008), tačiau savigynos terorizmo kontekste klausimo Lietuvos autoriai nėra plačiau nagrinėję.

Pagrindinis analizės objektas – moksliniai straipsniai ir valstybių praktikos pavyzdžiai, turintys esminę reikšmę tarptautinės teisės normų susiformavimui. Straipsnyje remtasi dokumentų analizės metodu, analizuojant įvairių tarptautinių organizacijų dokumentus, atvejo analize – analizuojant 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykius ir po jų kilusią tarptautinės bendruomenės reakciją, analitiniu metodu – formuluojant apibendrinimus ir išvadas. Istoriniu metodu buvo atskleista valstybių praktikos prieš valstybes, kuriose glaudėsi teroristai, raida.

Jėgos draudimo principas tarptautinėje teisėje

Šiuolaikinė tarptautinė teisė – tiek sutartinė, tiek paprotinė – draudžia jėgos naudojimą tarptautiniuose santykiuose. Jungtinių Tautų (toliau – JT) Chartijos (1945) 2 straipsnio 4 dalyje teigiama, jog „visos narės tarptautiniuose santykiuose susilaiko nuo grasinimo jėga ir jos panaudojimo tiek prieš kurios nors valstybės teritorinį vientisumą arba politinę nepriklausomybę, tiek bet kuriuo kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais.

Ši norma laikoma paprotinės tarptautinės teisės principu ir yra privaloma visoms pasaulio valstybėms, net ir toms, kurios nėra JT narės (Shaw, 2008).

JT Generalinė Asamblėja (toliau – JT GA) jėgos draudimo principo turinį atskleidė 1970 m. JT GA Tarptautinės teisės principų deklaracijoje (United Nations General Assembly, 1970). Šioje deklaracijoje nurodoma, jog agresyvus karas yra nusikaltimas taikai ir už jį numatyta atsakomybė tarptautinėje teisėje. Deklaracija pabrėžia, jog valstybės negali naudoti jėgos ar grasinti ja, pažeisdamos jau egzistuojančias tarptautines sienas (įskaitant demarkacijos bei paliaubų ribas), ar naudoti jėgą tarptautiniams ginčams spręsti. Trečia, valstybės turi susilaikyti nuo represijų, kurios apimtų jėgos naudojimą. Ketvirta, valstybės negali naudoti jėgos, kad atimtų tautos teisę į apsisprendimą ar jos nepriklausomybę. Ir galiausiai valstybės turi susilaikyti nuo organizavimo, provokavimo, paramos ar dalyvavimo civiliniame maište ar teroristiniuose veiksmuose kitoje valstybėje ir negali raginti kurti ginkluotų būrių, kad šie įsibrautų į kitos valstybės teritoriją.

Jėgos draudimo principas galioja tik tarptautiniuose santykiuose; vidaus santykiuose valstybės turi teisę naudoti karinę jėgą tvarkai palaikyti ar, pavyzdžiui, separatistiniams sukilimams slopinti.

JT Chartijos 2 straipsnio 4 dalies nuoroda į „grasinimą jėga ar jos panaudojimą“ tikslingai pakeičia anksčiau vartotą „karo“ sąvoką. Valstybės negali išvengti jėgos draudimo principo taikymo vien dėl to, jog oficialiai nepaskelbia karo. Bet koks karinės, ginkluotos jėgos naudojimas yra draudžiamas tarptautinėje teisėje.

JT Chartija uždraudžia ne vien jėgos naudojimą, tačiau ir grasinimą ja. Tarptautinis Teisingumo Teismas (toliau - TTT) savo konsultacinėje išvadoje *Dėl grasinimo naudoti ar branduolinių ginklų naudojimo teisėtumo* teigė, kad „išreikštas ketinimas naudoti jėgą, jei įvyktų tam tikras įvykis, galėtų reikšti grasinimą jėga 2 straipsnio 4 dalies prasme, jei numatomas jėgos naudojimas pats būtų neteisėtas,“ pavyzdžiui, jei valstybė, grasindama jėga, reikalautų laikytis tam tikrų ekonominių ar politinių nuostatų. Tačiau visiškai tinkama grasinti jėga savigynos tikslais; tokie grasinimai gali padėti stabilizuoti tarptautinių santykių būklę ir atgrasinti nuo agresijos (Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, 1996).

JT Chartijos 2 str. 4 d. formuluoته „prieš bet kurios valstybės teritorinį vientisumą arba politinę nepriklausomybę, arba bet kuriuo kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais“ gali būti aiškinama arba kaip apribojanti patį draudimą, (t. y., kad galima įrodinėti, jog jėga, naudojama tam tikriems tikslams pasiekti, pavyzdžiui, ginti

žmogaus teises, yra teisėta), arba kaip sustiprinanti šį draudimą. Pastaroji nuomonė labiau atspindi tarptautinę teisę. Tai galima teigti iš formuluoتهs „arba bet kuriuo kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais“: esminis JT Chartijos 1 straipsnyje numatytas JT uždavinys – „užtikrinti tarptautinę taiką ir saugumą“ ir tai rodo, kad bet koks tarptautinės taikos pažeidimas prieštarauja JT tikslams (Shaw, 2008). Tai patvirtina ir JT Chartijos preambulė, kurioje deklaruojamas JT siekis „išgelbėti būsimas kartas nuo karo nelaimių“, taip pat ir JT Chartijos 2 straipsnio 3 dalis, įpareigojanti valstybes spręsti tarptautinius ginčus taikiomis priemonėmis.

JT GA 1965 m. priimtoje deklaracijoje „Dėl kišimosi į valstybių vidaus reikalus nepriimtino“ teigiama, kad jokia valstybė neturi teisės kištis, tiesiogiai ar netiesiogiai, dėl bet kurių priežasčių į vidinius ar išorinius bet kurios kitos valstybės reikalus. Dėl šios priežasties ginkluotas kišimasis ir visos kitos kišimosi formos arba grasinimai valstybei ar jos politiniams bei ekonominiams elementams yra pasmerkami (United Nations General Assembly, 1965). 1970 m. JT GA Tarptautinės teisės principų deklaracijoje tokie veiksmai ne tik pavadinti smerktiniais, bet ir prieštaraujančiais tarptautinei teisei (United Nations General Assembly, 1970).

Corfu Channel (1949) byloje Tarptautinis Teisingumo teismas patvirtino, kad „Teismas tariamą intervencijos teisę laiko tik jėgos politikos išraiška, kuri praecityje lėmė grubiausius piktnaudžiavimus ir kuri negali būti leidžiama tarptautinėje teisėje dabar, kad ir kokie būtų dabartinės tarptautinės bendrijos trūkumai.“ TTT pabrėžė, kad tarptautinių santykių esmė yra nepriklausomų valstybių pagarba viena kitos teritoriniam vientisumui. (*Corfu Channel Case*, 1949)

Jėgos draudimo principo išimtys

JT Chartija (1945) numato dvi aiškias išimtis iš jėgos draudimo principo – tai savigyna (51 str.) ir Jungtinių Tautų Saugumo tarybos (toliau – JT ST) įgaliojimas naudoti jėgą (42 str.).

Pirmoji išimtis leidžia naudoti jėgą, jei JT ST valstybes įgalioja ją naudoti situacijoje, kai kyla grėsmė taikai, įvyksta taikos pažeidimas ar atliekamas agresijos aktas (JT Chartija, 1945). Atsižvelgdami į neigiamą Tautų Sąjungos patirtį, JT Chartijos rengėjai siekė sukurti tobulesnę kolektyvinio saugumo sistemą taikai užtikrinti. Ši sistema buvo pagrįsta visišku bet kokio grasinimo jėga ar jos naudojimo uždraudimu, taip pat išplėta prieš agresiją nukreiptų ekonominių, politinių bei karinių prievartos priemonių visuma.

JT ST gali leisti valstybėms narėms naudoti jėgą, kai ji apibūdina situaciją (remdamasi JT Chartijos

39 straipsniu) kaip grėsmę taikai, jos pažeidimą ar agresijos aktą. Nebūtinai turi būti įvykęs agresijos aktas ar pažeista taika, užtenka ir tokio veiksmo grėsmės.

JT ST nuožiūra įvardinti situaciją kaip grėsmę tarptautinei taikai bei saugumui iš esmės neribota. Ypač nuo Šaltojo karo pabaigos JT ST šia savo teise naudojosi gana dažnai, įvardindama įvairius atvejus kaip keliančius grėsmę tarptautinei taikai bei saugumui. Tokiu veiksniu įvardintas ir terorizmas.

JT ST gali valstybes nares įgalinti imtis ginkluotos jėgos pagal 42 straipsnį. Schmitt (2003) pažymi, kad įgaliojimai gali būti suteikiami trimis būdais. Dažniausias būdas – tai norinčiųjų koalicijos (angl. *coalition of the the willing*) įgaliojimas. Pavyzdžiui, tokį įgaliojimą turėjo ISAF (angl. *International Security Assistance Force* – tarptautinės saugumo paramos pajėgos), veikusios Afganistane ir palaikančios tvarką Kabule ir jo apylinkėse. Kitas būdas – JT ST gali suteikti įgaliojimą tarptautinei organizacijai, pavyzdžiui, buvo įgaliota Šiaurės Atlanto sutarties organizacija (toliau – NATO) Bosnijoje ir Hercegovinoje (SFOR) bei Kosove (KFOR) vykdytoms operacijoms. Galiausiai JT ST gali įgalinti sukurti JT pajėgas, pavyzdžiui, JT misija Siera Leonėje, UNAMSIL, sukurta 1999 m. Pagal JT Chartiją pirminis, pagrindinis būdas, kaip užkirsti kelią grėsmėms taikai, įskaitant agresiją, yra „kolektyvinės priemonės“ (Tladi, 2022).

Antroji jėgos draudimo principo išimtis – teisė į savignyą. Ji reguliuojama JT Chartijos (1945) 51 straipsnyje, kuriame nustatyta: „Jokia šios Chartijos nuostata neriboja prigimtinės teisės imtis individualios ar kolektyvinės savignyos, jei įvykdomas Jungtinių Tautų narės ginkluotas užpuolimas, tol, kol Saugumo Taryba nesiima būtinų priemonių tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti. Valstybės narės nedelsdamos praneša Saugumo Tarybai apie priemones, kurių jos ėmėsi, įgyvendindamos šią savignyos teisę, ir kurios jokiū būdu nedaro įtakos Saugumo Tarybos įgaliojimams bei atsakomybei pagal šią Chartiją bet kuriuo metu imtis veiksmų, kurie, jos manymu, yra reikalingi tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti ar atkurti.“

Shaw ir Dinstein (2008) laikosi nuomonės, kad tiek sutartinė, tiek paprotinė savigny yra teisėta, kai ginkluotas užpuolimas yra jau vykstantis arba neišvengiamas (angl. *imminent*). Šiuo atveju reikėtų įrodyti, ar tokia padėtis egzistavo (t. y., ar užpuolimas buvo beprasidedantis, neišvengiamas) pagal informaciją, kuri buvo žinoma veiksmų metu.

Savigny turi atitikti tam tikrus reikalavimus, suformuotus paprotinėje tarptautinėje teisėje. Pirmiausia savignyos veiksmai turi atitikti būtinumo reikalavimą, t. y., pirmiausia turi būti panaudojamos taikios priemonės konfliktui spręsti,

o jėgos naudojimas turi būti paskutinė priemonė. Kai užpuolimas jau vyksta, tada būtinybė atsakyti jėga yra aiški (Schmitt, 2003). Tačiau jei tik grasinama jėga, ne jėgos priemonių naudojimas gali būti efektyvus, gali nereikėti jėgos naudojimo.

Proporcingumas – tai antroji savignyos sąlyga. Šis principas nereikalauja, kad valstybė atsakytų savigny, naudodama tik tiek jėgos, kiek buvo prieš ją panaudota. Taip valstybė arba liktų negalinti apsiginti, arba būtų pateisintas per didelis jėgos naudojimas (Schmitt, 2003). Proporcingas atsakas – tai toks atsakas, kai naudojama tiek jėgos, kiek yra būtina užpuolimui atremti. Viena vertus, jis leidžia valstybei efektyviai apsiginti, antra vertus – reikalauja, kad nebūtų naudojama per daug jėgos.

Trečiasis reikalavimas – neatidėliotinumumas – aktualus, jeigu kalbama apie tokią padėtį, kai užpuolimas dar neįvykdytas. Savignyos veiksmai tokiu atveju gali vykti paskutiniu galimu momentu (angl. *during the last window of opportunity*), kad būtų galima sureguliuoti konfliktą taikiomis priemonėmis. Užpuolimas tokiu atveju turi būti neišvengiamas (Schmitt, 2003).

Savigny prieš nevalstybines teroristines grupes

Dažniausiai ginkluotu užpuolimu laikoma valstybės reguliariųjų ginkluotojų pajėgų, kertančių valstybės sieną, atliekami kariniai veiksmai. Nagrinėjant Nikaragvos bylą (Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua, 1986) Tarptautiniame Teisingumo Teisme, šis teismas, apibrėždamas ginkluoto užpuolimo sąvoką, rėmėsi GA priimtu agresijos apibrėžimu (United Nations General Assembly, 1974), kuriame nustatyta, kad ginkluoti veiksmai, valstybės ar jos vardu siunčiamų ginkluotų gaujų, grupių, nereguliariųjų pajėgų ar samdinių vykdomi prieš kitą valstybę ir esantys sunkaus pobūdžio, kaip ir kiti agresijos apibrėžime išvardyti veiksmai ar esminis įsitraukimas į juos, yra laikomi agresijos aktu (United Nations General Assembly, 1974). Iš sprendimo Nikaragvos byloje matyti, kad tokie veiksmai prilyginami ginkluotam užpuolimui. Ginkluotu užpuolimu, TTT teigimu, gali būti laikomi tokie veiksmai, kai viena valstybė siunčia į kitos valstybės teritoriją ginkluotas gaujas, jei tokia operacija dėl savo masto ir padarinių būtų laikoma ginkluotu užpuolimu, o ne vien pasienio incidentu, jei ją būtų įvykdę reguliariųjų ginkluotųjų pajėgų nariai (Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua, 1986; Vasiliauskienė, 2008). Tačiau, TTT nuomone, pagalbos sukilėliams teikiant ginklus, techniką ar kitą paramą, negalima laikyti ginkluotu užpuolimu. Taigi ginkluotu užpuolimu Nikaragvos byloje TTT pripažino tik veiksmus, kuriuos padaro valstybė.

Tačiau galima pabrėžti, kad nuo to laiko tarptautinės bendruomenės *opinio juris* leidžia teigti, kad šios nuostatos aiškinimas yra išplėstas, ir dabar jau pripažįstama, jog ir nevalstybinių darinių veiksmai gali suteikti teisę į savigyną. „Ar teroristų veiksmai pagal savo pobūdį prilygsta ginkluotam užpuolimui pagal JT Chartijos 51 straipsnį, galima spręsti iš objektyvių ir subjektyvių kriterijų. Objektyvūs kriterijai – naudojami ginklai, teroristų siekiamos sukelti žalos mastas, išorinis veikslių pobūdis. Subjektyvūs veiksniai – užpultosios valstybės vidaus reakcija ir tarptautinės bendruomenės *opinio juris*“ (Vasiliauskiene, 2008). Iš valstybių reakcijos galima matyti, kad 2001 m. rugsėjo 11 d. išpuoliai prieš JAV atitiko šiuos kriterijus ir valstybių buvo pripažinti kaip ginkluotas JAV užpuolimas.

Kitas iškeltas klausimas – ar teroristinių grupių – ne valstybių – atlikti veiksmai gali būti laikomi ginkluotu užpuolimu. Valstybių praktika po rugsėjo 11 d. įvykių taip pat patvirtina nuomonę, kad savigynos veiksmai galimi ir prieš nevalstybinį subjektą. Valstybės po šių įvykių nereiškė nuomonės, jog paprotinė savigynos teisė ar JT Chartijos 51 straipsnis gali būti taikomi tik tokiais atvejais, kai atitinkamus veiksmus atlieka valstybė (Schmitt, 2002). Priešingai, buvo labai aiškių kitokios valstybių nuomonės įrodymų, pavyzdžiui, NATO sprendimas, nurodantis, kad atsakant į 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykius, pirmą kartą istorijoje bus aktyvuotas Šiaurės Atlanto sutarties 5 straipsnis (NATO, 2001), nes NATO valstybės rugsėjo 11 d. įvykius traktuoja kaip ginkluotą užpuolimą, suteikiantį teisę į savigyną. Po rugsėjo 11 d. teroristinių išpuolių beveik visa tarptautinė bendruomenė palaikė požiūrį, kad prieš nevalstybinius darinius gali būti vykdoma savigyna (Morales, 2021).

Valstybių, kuriose veikia teroristinės grupės, atsakomybė – praktika iki 2001 m. rugsėjo 11 d.

Valstybių atsakomybė už tam tikrų grupuočių veiksmus buvo analizuojama Nikaragvos ir Irano įkaitų bylose. Nikaragvos byloje (Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua, 1986) Tarptautinis teisingumo teismas analizavo, ar Nikaragvos sukilėlių veiksmai gali būti priskiriami JAV. TTT teigė, jog tam tikrais atvejais Nikaragvos sukilėliai labai priklausė nuo JAV paramos, tačiau jis laikėsi nuomonės, kad JAV dalyvavimas, net jei jis buvo vyraujantis ar lemiantis, finansuojant, organizuojant, treniruojant, tiekiant ir apginkluojant sukilėlius, parenkant jų karinius ar nekarinius taikinius, ir visos operacijos planavimas visgi yra nepakankamas, kad sukilėlių veiksmus būtų galima priskirti JAV. Net bendra

sukilėlių veikslių kontrolė savaime nereiškia, anot TTT, kad JAV vadovavo ar privertė vykdyti veiksmus, priešingus žmogaus teisėms ir humanitarinei teisei (para. 115). Pasisakydamas dėl savigynos, TTT paneigė, kad ginkluoto užpuolimo sąvoka apima ir pagalbą sukilėliams tiekiant ginklus ar karinę techniką (para. 195). Taigi Nikaragvos byloje buvo nustatyti aukšti reikalavimai, kad tam tikrus veiksmus būtų galima priskirti valstybei.

Kita su šiuo klausimu susijusi byla yra Irano įkaitų byla (Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran, 1980). TTT sprendė klausimą, ar Irano studentų, 1979 m. lapkritį okupavusių JAV ambasadą ir paėmusių įkaitais jos personalą, veiksmai galėjo būti priskirti Irano vyriausybei. TTT suskirstė įvykius į du etapus: pirminį studentų įvykdytą ambasadą užgrobigumą bei po to vykusį ilgą ambasadą užėmimą. TTT nustatė, kad pirminiame užgrobigime studentai neveikė valstybės vardu, todėl valstybė nebuvo atsakinga už jų veiksmus, nors ir Irano valdžia turėjo saugoti ambasadą, turėjo tam priemones, tačiau to nesugebėjo padaryti. Tačiau, pasak TTT, tik po to, kai ambasada jau buvo užgrobita, Irano vyriausybė tapo atsakinga už studentų veiksmus, nes tada Ayatollah Khomeini, valstybės vadovas, išreiškė savo pritarimą ir nurodė, kad ambasada ir jos konsuliniai pareigūnai buvo „areštuoti“, kol JAV grąžins ankstesnįjį šachą į Iraną teismui bei sugrąžins jo nuosavybę Iranui (para. 73). TTT nusprendė, kad „Ayatollah Khomeini bei kitų Irano Valstybės organų pritarimas šioms veiksmams bei sprendimas juos pratęsti, pavertė šį besitęsiantį ambasadą užėmimą ir įkaitų laikymą valstybės veiksmu“ (para. 74).

Kiek kitaip buvo nuspręsta *Tadič* byloje, kur Tarptautinis baudžiamasis tribunolas Jugoslavijai (toliau – TBTJ) nusprendė, jog kontrolė, kurios reikalaujama, kad būtų galima tam tikrus veiksmus priskirti valstybei, yra bendra kontrolė (angl. *overall control*). Šis kriterijus – tai ne tik tokių pajėgų finansavimas ir apginklavimas, bet ir karinių operacijų planavimas bei priežiūra. Tačiau, priešingai nei pasisakė Tarptautinis teisingumo teismas, „tarptautinės teisės taisyklės nereikalauja, kad tokia kontrolė apimtų ir specifinius įsakymus ar instrukcijas kiekvienam atskiram kariniam veiksmui, nesvarbu, ar šie veiksmai yra priešingi humanitarinei teisei, ar ne“ (Prosecutor v. Duško Tadič, 1999)

Šie sprendimai nurodo, kad galimybė puliti teroristų grupes ten, kur jie gyvena, yra apmokomi, kaupia savo ginklus ir planuoja išpuolius, yra labai ribota (Travalio, Alternburg, 2003). Šie sprendimai nurodo, kad valstybė turi vadovauti teroristų veiksmams ir juos kontroliuoti arba bent jau aiškiai juos sankcionuoti ar prisiimti, kad tuos veiksmus

būtų galima priskirti valstybei. Nepakanka vien finansuoti, apmokyti ar teikti ginkluotę tokioms grupėms.

Šiose taisyklėse galima išvelgti tam tikros logikos. Valstybė negali būti atsakinga už visą veiklą, kuri kyla iš jos teritorijos, ji negali stebėti ir užkirsti kelio visai veiklai, kuri galėtų pažeisti tarptautines normas, jei būtų vykdoma pačios valstybės (Travalio, Altenburg, 2003). Travalio ir Altenburg (2003) teigia, jog, jei būtų kitaip, Kolumbija, pavyzdžiui, būtų atsakinga už tarptautinių narkotikų prekiautojų, veikiančių iš Kolumbijos, veiklą, o Rusija galėtų būti laikoma atsakinga už tarptautines „Rusijos mafijos“ veikas. Valstybės turi teisę pasirinkti, kaip paskirstyti savo išteklius, kad suderintų savo atsakomybę tarptautinei bendruomenei bei savo piliečiams. Niekas negali tikėtis, kad ypač vargingos valstybės sutelktų savo išteklius vien tam, kad užkirstų kelią žiaurumo veiksams prieš kitų valstybių piliečius ar nuosavybę.

JAV pozicija po 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykių dėl Talibano (kuris tuo metu buvo valdžioje Afganistane) atsakomybės klausimo nesutampa nei su TTT, nei su TBT taisyklėmis. JAV pozicija, išsakyta prezidento Bušo, iš tiesų priskiria atsakomybę Talibanui vien dėl to, kad jo vyriausybė toleravo tokius veiksmus (Ratner, 2002). Al Qaeda ir Talibano ryšio įrodymai, iš kurių atskleista tik nedidelė dalis, gali parodyti, kad tas toleravimas prilygo aktyviai apsaugai arba kad Talibanas patvirtindavo Al Qaeda veiksmus. Anot Ratner, autoritetingi sprendimus priimančiosios subjektai tiek valstybių atsakomybės, tiek individualios atsakomybės kontekste yra patvirtinę plačią bendrininkavimo sampratą, kai vienas subjektas gali būti laikomas atsakingu kaip bendrininkas, kai jis žino apie pirmojo veiksmus. Tačiau bendrininkavimas nėra tiesioginė atsakomybė.

Valstybių atsakomybė už teroristinių grupių veiksmus – besikeičiančios taisyklės

Nors taisyklės, nustatytos Nikaragvos bei Irano įkaitų bylose, ir labai logiškos nustatant, ar valstybė yra atsakinga už nusikaltėlių ar netgi tarptautinių narkotikų prekeivių veiksmus, jos yra neadekvačios tarptautinio terorizmo kontekste (Travalio, Altenburg, 2003). Teroristai, suplanavę 2001 m. rugsėjo 11 d. išpuolius, kokybiškai bei kiekybiškai skiriasi nuo tarptautinių nusikalstamų gaujų ar net pavienių teroristų. Travalio bei Altenburg nuomone (2003), nei Nikaragvos, nei Irano įkaitų bylų kriterijai netaikytini, kai kalbama apie kovą su teroristais, kurių veiksmai kelia grėsmę taikai ir saugumui. Abiejų bylų faktai buvo skirtingi nuo tos situacijos, kurioje yra JAV ir kitos tautos,

kovojančios su tarptautiniu terorizmu. Nė vienoje iš šių bylų valstybės teritorijoje nebuvo suteikiamas prieglobstis ir parama tai grupei, kurios veiksmus buvo norima priskirti valstybei. Be to, abiem atvejais tos grupės nekėlė grėsmės visai tarptautinei bendrijai, neturėjo tikslų pakenkti visoms kultūroms. Abi bylos buvo sprendžiamos šaltojo karo kontekste, kai pasaulis buvo pasidalijęs į dvi stovyklas, kai JAV ir SSRS kovojo „karus per trečiuosius asmenis“, ir teiginys, kad tiek JAV, tiek SSRS įvykdė ginkluotą užpuolimą, jei tai padarė jų remiamos grupuotės, tikriausiai būtų padaręs pasaulį daug pavojingesnį.

Žinomas tarptautinės teisės mokslininkas Oscar Schachter teigė: „kai valstybė teroristams plačiu mastu teikia ginklus, techninius patarimus, transporto paslaugas, kitą pagalbą bei juos drąsina, tuomet galima teigti, jog [šių įvykdytas] ginkluotas užpuolimas priskirtinas ir tai valstybei“ (Schachter, 1993).

Didėjantis JT dėmesys tarptautinio terorizmo klausimui ir didesnis pasiryžimas pasmerkti valstybes, kurios teikia prieglobstį ar remia terorizmą, rodo, kad ribotas požiūris į valstybės atsakomybę, nustatytas Nikaragvos bei Irano įkaitų bylose neatspindi dabartinės tarptautinės teisės būklės.

Pasaulio reakcija į prezidento Bušo bei kitų jo Administracijos narių pareiškimus po 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykių taip pat rodo, kad taisyklės pasikeitė. Išpuolių dieną prezidentas Bušas glaustai pasakė: „Mes nedarysime skirtumo tarp teroristų, kurie atliko šiuos veiksmus, bei tų, kurie juos priglaudžia“ (USA President Bush, 2001a). Savo kalboje jungtinėje Kongreso sesijoje 2001 m. rugsėjo 20 d. prezidentas sakė: „Nuo šios dienos, bet kurią valstybę, kuri toliau teiks prieglobstį ar remis terorizmą, JAV laikys joms priešingu režimu“ (USA President Bush, 2001b). Vėliau Prezidentas plėtojė mintį toliau: „Amerika nori pranešti pasaulio tautoms: jei jūs priglaudžiate teroristus, jūs patys esate teroristai. Jei apmokote ar apginkluojate teroristą, jūs esate teroristai. Jei maitinate teroristą ar jam teikiate finansinę paramą, jūs taip pat esate teroristai ir JAV bei mūsų draugai jus laikys atsakingais“ (USA President Bush, 2001b).

Reikia pažymėti, kad šie JAV teiginiai, nepriklausomai nuo to, jog neatitiko anksčiau aptartų bylų kriterijų, pasaulio bendruomenėje beveik nesukėlė jokių prieštaravimų. Penkias dienas trukusioje GA diskusijoje viena valstybė po kitos pasmerkė tarptautinį terorizmą, nebuvo nė vieno prieštaravimo JAV pozicijai. Pasaulio reakcija, tiksliau, jos nebuvimas į nuolat pakartojamą JAV poziciją, aiškiausiai nurodo, kokios nuostatos formuojasi paprotinėje tarptautinėje teisėje dėl jėgos naudojimo prieš terorizmą.

Savigyna prieš valstybes, kurioje veikia teroristinės grupės

Tarptautinėje teisėje sutariama, kad, jei valstybė aktyviai remia ar netgi organizuoja teroristinius veiksmus, ji yra atsakinga ir prieš ją galimas jėgos naudojimas. Stahn (2003) teigia, jog veiksmai prieš valstybes, kurios yra įsitraukusios į teroristų išpuolius, yra galimi. Tada pačios valstybės veiksmai reiškia agresiją, taigi besiginanti valstybė gali naudoti jėgą prieš valstybę, kuri kontroliuoja užpuolimą atlikusią teroristų grupę. Dažnesnis atvejis – kai valstybė teikia paramą teroristų organizacijoms. Stahn (2003) nuomone, tik tam tikra parama (didelės apimties finansinė, logistinė ar kitokia) gali pateisinti požiūrį, kad valstybė vykde bendrą teroristų grupuotės kontrolę, ir tada savigyna prieš tokią valstybę bus pateisinama.

Analizuodami JAV atsaką į 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykius ir JAV veiksmus prieš Afganistaną (ir Talibaną), mokslininkai yra skirtingų nuomonių, kokio Afganistano vyriausybės įsitraukimo reikėjo, kad veiksmai prieš Afganistaną būtų pateisinti. Šiuo atveju svarbu atsakyti į klausimą, kurį kelia ir kiti autoriai: ar Talibanų santykis su Al Qaeda buvo toks, kad dėl teroristų veiksmų ir Talibanas gali būti laikomas užpuolęs JAV?

Schmitt laikosi nuomonės, kad Nikaragvos bylos kriterijai šiuo atveju turėtų būti taip pat taikomi, nors ir ne taip griežtai, kaip juos formulavo TTT, ir teigia, kad yra mažai įrodymų, jog Talibanas „siuntė“ Al Qaeda ar net kad jis teikė Al Qaeda materialinę ar karinę pagalbą. Vienintelis ir pagrindinis Talibanų indėlis į Al Qaeda veiklą – tai pakankamai saugios bazės veikti suteikimas. Schmitt nuomone, prieglobsčio teikimas teroristams yra paprasčiausiai nepakankamas, kad būtų galima teigti, jog prieglobstį teikianti valstybė įvykdė ginkluotą užpuolimą. Profesorius pabrėžia, kad šis vertinimas priklauso nuo faktų, ir kad yra patikimos atviros informacijos šiuo klausimu trūkumas (Schmitt, 2002).

Travalio ir Altenburg (2003) teigia, kad leistinių karinių veiksmų mastas priklauso nuo prieglobstį teikiančios valstybės paramos teroristams lygio. Jei valstybė daugiau nieko nedarė, tik leidžia teroristams veikti iš jos teritorijos, neteikia jokių reikšmingos paramos, ginkluotą jėgą naudoti galima tik tiek, kiek būtina pačiai teroristų grėsmei pašalinti. Negalima pulti nei prieglobstį teikiančios valstybės kariuomenės, nei jos infrastruktūros. Tačiau jėgą naudoti galima prieš teroristus, taip pat prieš jų įrenginius ir atsargas, ir šiuo atveju galima pažeisti net prieglobstį teikiančios valstybės teritorinį vientisumą. Ši teorija panaši į Schmitt teiginius, tačiau šiek tiek skiriasi, nes Schmitt teigia, jog tokie veiksmai pateisinami kaip veiksmai prieš

teroristus kaip nevalstybinius darinius, o minėti autoriai teigia, kad tai visgi veiksmai prieš valstybę, tačiau riboti, nes negalima pulti jos taikinių ar kariuomenės.

Tačiau, jei prieglobstį teikianti valstybė aprūpina teroristus atsargomis ar karine įranga, jei jos personalas ir įrenginiai yra tiesiogiai susiję su paramos teikimu, jie gali būti užpuolimo taikiniai tiek, kiek reikia, kad tokia parama būtų nutraukta ar apribota. Tai ypač aktualu tokiais atvejais, kai tokia parama susijusi su masinio naikinimo ginklais. Tada svarbiausias teroristų išpuolio etapas yra ginklų tiekimas ir jų pristatymo sistemų tiekimas bei teroristų apmokymas, kaip naudotis tokiais ginklais. Jei yra įrodymų, kad valstybė apmoko teroristus, kaip naudotis masinio naikinimo ginklais, to pakanka, kad kita valstybė galėtų naudoti ginkluotą jėgą grėsmei pašalinti, net jei užpuolimas nukreipiamas prieš prieglobstį teikiančios valstybės įrangą ar personalą (Travalio, Altenburg, 2003).

Jinks (2003) teigia, jog, jei taikytume „prieglobsčio teikimo ar paramos“ taisyklę, ji galėtų sukelti šalutinių pasekmių. Jo nuomone, valstybės būtų mažiau linkusios paremti opozicines grupes, kurių jos nekontroliuoja ar mažai kontroliuoja, nes bijotų, kad šių veiksmų galėtų būti priskirti joms. Toks paramos sumažėjimas galėtų sužlugdyti globalias pastangas remti demokratiją bei kovoti su terorizmu. Autoriaus nuomone, koalicijų prieš terorizmą kūrimas taptų sudėtingesnis, sunkiau būtų sulaukti konstruktyvaus karo su terorizmu, jei teroristų veiksmai būtų priskiriami daugeliui valstybių. Vien Al Qaeda veiksmai galėtų būti priskiriami Jemenui, Saudo Arabijai, Pakistanui, Sudanui bei Filipinams.

Tačiau pakankamai apribojus atsakomybę prigludimo ar paramos atveju iki tokių situacijų, kai valstybė nesiima jokių veiksmų daug kartų įvardintai teroristų grėsmei pašalinti, nors to reikalavo ne pavienės valstybės, o pati JT ST, taip pat kai tai yra ne opozicinis judėjimas, o teroristinė organizacija, rengianti išpuolius prieš civilius taikinius, minėtos baimės remti opozicinius judėjimus neatsirastų ir teroristų veiksmai nebūtų priskiriami visoms valstybėms, kuriose buvo tos grupuotės teroristų. Iš tiesų, Afganistano atvejis itin ryškus – yra aišku, kad be nuolatinės Talibanų globos ir be pakartotinio ST reikalavimų nesilaikymo Al Qaeda nebūtų sugebėjusi surengti tokio masto išpuolių prieš JAV.

Stahn (2003) teigia, jog vien tas faktas, kad valstybė neužkerta kelio tam, kad teroristai organizuotų ginkluotus išpuolius prieš kitą valstybę, nėra pakankamas, kad būtų pateisinami savigynos veiksmai prieš šią valstybę. Tokie veiksmai, jo nuomone, nėra būtini, nes veiksmai vien prieš teroristus ir jų taikinius pašalintų ateities

užpuolimų, susijusių su jau buvusiu užpuolimu, grėsme. Jo nuomone, vien grėsmė, kad tas režimas dar kartą neužkirs kelio teroristų veiklai iš savo teritorijos, yra tik abstraktus pavojus. Veiksmai prieš valstybę, kurioje priglaudžiami teroristai, būtų pateisinami tik tada, jei valstybės pajėgos trukdo veiksams prieš teroristinius taikinius ar net prisijungia prie teroristų dalinių.

Kitokios nuomonės laikosi Greenwood (2003). Jis primena, kad Talibano režimas pažeidė savo tarptautinius įsipareigojimus, leisdamas Al Qaeda veikti savo teritorijoje. Be to, Afganistanas pažeidė specifinius įsipareigojimus, nustatytus JT ST rezoliucijoje po ambasadų sprogdomųjų (United Nations Security Council, 1998). Greenwood palygina Talibano poziciją su neutralios valstybės pozicija, kuri neteisėtai leidžia kariaujančiai pusei rengti karines operacijas iš jos teritorijos. Nors neutrali valstybė nėra atsakinga už pačias operacijas, ji rizikuoja tapti teisėto jėgos naudojimo tokiems veiksams sustabdyti taikiniu. Kai valstybė leidžia teroristų organizacijoms rengti išpuolius iš savo teritorijos ir atsisako imtis veiksmų prieš teroristus, kurių reikalauja tarptautinė teisė, tokio išpuolio auka gali imtis veiksmų prieš tuos teroristus. Kadangi Talibano režimas aiškiai pasisakė, kad jis priešinsis bet kokioms užsienio pajėgoms, kurios įžengtų į jo teritoriją išnaikinti Al Qaeda bazių, jo pajėgos tapo teisėtu savignyos taikiniu (Greenwood, 2003).

Brown (2003) teigimu, Afganistanas buvo netiesiogiai atsakingas už išpuolį, ir ginkluotos jėgos naudojimas, kad Talibano režimas būtų nuverstas, taip pat karinės operacijos Talibanui sunaikinti bei jo lyderiams pašalinti yra teisėtos ir tinkamos.

Šiek tiek nuosaikesnė yra Ratner (2002) nuomonė, jog paprastai valstybės viena kitos nelaiko atsakingomis už nevalstybinių darinių veiksmus jos teritorijoje, kai nėra įrodymų, kad valstybės ir tos grupės ryšys buvo artimesnis nei prieglobsčio teikimas, tuo labiau nesiremiama tuo, siekiant imtis savignyos. Tačiau reikia prisiminti, kad Tadič byloje TBTJ teigė, kad TTT požiūris į valstybės atsakomybę Nikaragvos byloje buvo per daug ribotas. Taigi gali būti, kad valstybių praktika gali paremti visiškai kitą veikos priskyrimo standartą nei tas, kurį nustatė Tarptautinės teisės komisija savo Valstybės atsakomybės straipsnių projekte. Ratner pamini, kaip plačiai buvo išreikštas sutikimas JAV veiksams prieš Talibaną ir Al Qaeda. Jo nuomone, mokslininkai gali nesutarti dėl tokio sutikimo reikšmės ar poveikio. Tai nebūtinai reiškia, kad susiformavo nauja aiški tarptautinės teisės taisyklė. Tačiau Ratner (2002) nuomone, toks sutikimas yra labai svarbus, nes jis nurodo valstybių lūkesčius. Valstybių reakcija į svarbų istorijos epizodą rodo jų

požiūrį į teisines normas, reglamentuojančias to meto tarptautinių santykių būklę.

Byers (2002) teigia, jog JAV išplėtė savignyos teisę, kad ji apimtų Afganistaną, nes, jo nuomone, tarptautinė bendruomenė nebūtų patvirtinusi teiginio, kad galimi savignyos veiksmai prieš nevalstybinius darinius. Tokios JAV strategijos bei visuotinio susirūpinimo terorizmo grėsme pasekmė, Byers nuomone, yra tai, kad dabar savignyos apima karinius veiksmus prieš valstybes, kurios aktyviai remia ar noriai priglaudžia teroristų grupes, kurios jau yra užpuolusios besiginančią valstybę. Ši savignyos gali būti arba individuali, arba kolektyvinė.

Reikia pažymėti, kad, nors mokslininkai nesutaria dėl veiksmų prieš Talibaną teisėtumo, valstybės buvo beveik vieningos šiuo klausimu – nebuvo išreikšta beveik jokios kritikos JAV veiksmų Afganistane atžvilgiu. Tai rodo tarptautinės bendruomenės pasirengimą priimti gana ženklų savignyos teisės išplėtimą, kad ji būtų galima ir prieš valstybes, kurios tik teikia prieglobstį teroristams.

Taigi remiantis Gray (2004), galima teigti, kad bent jau savignyos yra galima tokiose situacijose, kai yra įvykęs masinis teroristų išpuolis prieš valstybės teritoriją, jei subjektai, atsakingi už išpuolį, kėlė visuotinę grėsmę, jei atsakas buvo nukreiptas prieš organizaciją, kuri tiesiogiai atsakinga už išpuolius ir prieš valstybę, kuri leido jiems veikti ir atsisakė juos išduoti, ir jei JT ST nustatė, kad egzistuoja grėsmė tarptautinei taikai ir saugumui, bei jei ST nurodė savignyos teisę, nors ir nevykdomojoje rezoliucijos dalyje.

Išvados

1. JT Chartijoje įtvirtintas jėgos draudimo principas aktualus ir teroristinių veiksmų atveju. Jėgos draudimo principu uždraudžiamas karinės jėgos naudojimas tarptautinėje bendruomenėje, taip pat grasinimas jėga. Šis principas turi dvi išimtis – jėgos naudojimo sankcionavimą Jungtinių tautų Saugumo tarybos įgaliojimu, jei ši nustato grėsmės taikai, taikos pažeidimo ar agresijos akto faktą, ir savignyą, kai valstybė tampa ginkluoto užpuolimo auka.
2. Tradiciškai savignyos tarptautinėje bendruomenėje buvo suprantama kaip gynyba nuo kitos valstybės karinių veiksmų. Tačiau tiek 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykiai ir JAV bei partnerių atsakas į juos, tiek vėlesni teroristiniai išpuoliai, atsakas į juos ir valstybių reakcija leidžia teigti, kad Chartijos 51 straipsnis, apibrėžiantis savignyos teisę, gali būti taikomas ir savignyai nuo nevalstybinių darinių. Tai pagrindžia ir skirtingos Chartijos 2 str. 4 d. bei 51 str.

formuluotės, leidžiančios daryti išvadą, kad savigyna galima ne tik nuo valstybės veiksmų.

3. Norint atsakyti, ar galimi ir kokie galimi veiksmai prieš valstybes, kuriose veikia teroristinės grupės, tradiciškai buvo analizuojamas klausimas, ar tokius veiksmus galima priskirti valstybei pagal atsakomybės normas. Tradiciniai kriterijai dėl valstybių atsakomybės už nevalstybinių grupių veiksmus, suformuluoti Nikaragvos ar Irano

įkaitų byloje, terorizmo srityje yra keičiami lankstesniais kriterijais. Formuojasi praktika, kad valstybės, padedančios ir globojančios teroristines grupes, gali tapti teisėtu nuo tų teroristinių grupių nukentėjusių grupių taikiniu, tačiau tikslūs kriterijus, kada tokie ginkluoti valstybių veiksmai prieš kitas valstybes yra galimi, dar turi suformuoti valstybių praktika.

Literatūra

1. Byers, M. (2002) Terrorism, the Use of Force and International Law After 11 September. *International & Comparative Law Quarterly*, April.
2. Brown, D. (2003). Use of Force Against Terrorism After September 11th: State Responsibility, Self-Defence and Other Responses. *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, Spring.
3. Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) (1986) Merits, International Court of Justice (ICJ), 27 June 1986.
4. Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (United States of America v. Iran), (1980) May 24, 1980, ICJ Reports 1980
5. Corfu Channel Case (United Kingdom v. Albania); Merits (1949) International Court of Justice (ICJ), 9 April 1949.
6. Europol (2022), European Union Terrorism Situation and Trend Report, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
7. Greenwood, C. (2003) International Law and the Pre-emptive Use of Force: Afghanistan, Al-Qaida, and Iraq. *San Diego International Law Journal*.
8. Jinks, D. (2003). Self-defence in an Age of Terrorism, *American Society of International Law Proceedings*, April 2-5, 2003. Remarks by D. Jinks.
9. Jungtinių tautų chartija (1945). Valstybės žinios, 2002, Nr. 15-557.
10. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion (1996) I.C.J. Reports 1996, p. 226.
11. Morales, A., (2021, April 17) When the Phoenix rises from its Ashes: The Problems with the Right to Self-Defence Against Non-State Actors in the context of Operation Phoenix <https://ssrn.com/abstract=3828482>
12. NATO (2001). Statement by the North Atlantic Council. Press Release PR/CP(2001)122. <https://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-122e.htm>
13. Prosecutor v. Duško Tadić, (1999), Decision of appeals chamber of the International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, IT-94-1-A.
14. Ratner, S. R. (2002) Jus Ad Bellum and Jus in Bello After September 11, *American Journal of International Law*, October.
15. Schachter, O. (1993) The Lawful Use of Force by a State Against Terrorists in Another Country. In: Henry H. Han., ed. *Terrorism & Political Violence: Limits & Possibilities of Legal Control*. Oceana.
16. Schmitt, M. N. (2002). Counter-Terrorism and the Use of Force in International Law. Garmisch-Partenkirchen: George C. Marshall Center.
17. Schmitt, M. N. (2003) International Law and the Use of Force: The Jus Ad Bellum. <https://connections-qj.org/article/international-law-and-use-force-jus-ad-bellum>
18. Shaw, M. N. (2008) *International Law*. Cambridge University Press; 6th edition.
19. Stahn, C. (2003) Terrorist Acts as “Armed Attack”: the Right to Self -Defence, Article 51(1/2) of the UN Charter, and International Terrorism. *Fletcher Forum of World Affairs*, Summer/Fall.
20. Tladi, D. (2022) *Extraterritorial Use of Force against Non-State Actors*. Brill.
21. Travalio, G., Altenburg, J. (2003) Terrorism, State Responsibility, and the Use of Military Force. *Chicago Journal of International Law*, Spring.
22. United Nations General Assembly (1965) Declaration on the Inadmissibility of intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of Their Independence and Sovereignty (Official Records of the General Assembly, Twentieth Session, A/RES/2131).
23. United Nations General Assembly (1970) Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations (Official Records of the General Assembly, Twenty Fifth Session, A/RES/2625).
24. United Nations General Assembly (1974) Definition of Aggression (Official Records of the General Assembly, Twenty Ninth Session, A/RES/3314).
25. United Nations Security Council (1998). Resolution No. 1193 of 28 August 1998. Official Records of the Security Council, Fifty-third year, Document S/RES/1193.
26. USA President Bush (2001a, September 12) Remarks by the President In Photo Opportunity with the National Security Team. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html>
27. USA President Bush (2001b, September 20) Address to a Joint Session of Congress and the American People <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

28. Vasiliauskienė, V. (2008). Teroristų veiksmai kaip ginkluotas užpuolimas. Teisė t. 66 (2), p. 99-111.

29. Žilinskas, J., Declerck, W. (2008) Targeted killing under international humanitarian law. Jurisprudencija, 5(107); 8-18.

SELF-DEFENCE AGAINST THE STATES WHERE TERRORIST GROUPS ARE SITUATED

Summary

The article analyses the threat of force and the application of the principle of prohibition of force in the case of terrorist acts. The relevance of the article is determined by the constant threat of terrorist attacks and the necessity of an appropriate response under international law, as states often have to act on the territory of other states to protect themselves from terrorist acts. The article analyses the content of the force prohibition principle and its exceptions in modern international law, the concept of self-defence as an exception to the principle of prohibition of force and the criteria for its application, and discusses the possibilities of self-defence against non-state entities. It also discusses the main issues related to the responsibility of states in whose territory terrorist groups operate, analyses the possibility of taking military action in self-defence against terrorist actions, and reviews the main ideas of the authors of international law on this issue. The article focuses on evaluating the practice of states in the context of the principle of prohibition of force. The main subject of the study is scientific articles and examples of state practice, which are of fundamental importance for the formation of the norms of international law. The article is based on the document analysis method, which includes analysing the documents of various international organisations and case studies, e.g., the events of 11 September 2001 and the subsequent reaction of the international community, using an analytical method and formulating generalisations and conclusions. With the help of the historical method, the development of the practice of states against states where terrorists were hiding was revealed.

Keywords: terrorist groups, self-defence, responsibility of states.

Informacija apie autorę

dr. Violeta Vasiliauskienė. Kauno kolegijos Verslo fakulteto Vadybos ir teisės katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: tarptautinė teisė, terorizmas, Europos Sąjungos teisė, žmogaus teisės, migracijos teisė. El. pašto adresas: violeta.vasiliauskiene@go.kauko.lt